

CIEKAWOSTKI PRZYRODNICZE

Ostatnio powstało w różnych regionach kraju kilka ciekawych rezerwatów przyrody.

W woj. lubelskim utworzone zostały trzy nowe rezerваты przyrody. W rezerwacie *Wolwinów* w pobliżu Chełma Lubelskiego występuje bardzo rzadka roślinność stepowa. Rezerwat *Krzywionka* w pow. zamojskim wyróżnia się drzewostanem zespołu buczyny karpackiej, zaś *Rezerwat im. prof. Zygmunta Czubińskiego* — niezjącego już wybitnego systematyka roślin — obejmuje drzewostan jodłowo-bukowy.

Obecnie w woj. lubelskim istnieją 34 rezerваты.

Dwa nowe rezerваты przyrody powstały w woj. olsztyńskim i krakowskim. W nadleśnictwie *Grunwald* w pow. ostródzkim za rezerwat przyrody pod nazwą *Dylewo* uznano blisko 10-hektarowy obszar leśny, gdzie rośnie unikalna buczyna pomorska typowa dla Gór Dylewskich.

W woj. warszawskim powstał rezerwat przyrody *Gołuska Kępa* (pow. żuromiński). W woj. łódzkim powstały dwa rezerваты przyrody: *Ciosny*, obejmujący unikalny las jodłowy i *Węże* — wapienne wzgórze, w którego jaskiniach zachowały się szczątki zwierząt sprzed kilku milionów lat.

W woj. poznańskim powstały cztery nowe rezerваты przyrody: *Las w Dolinie Pomianki*, *Las Łęgowy w Dolinie Pomianki*, *Stara Buczyna* w Rakowie i *Miranowo*. W woj. koszalińskim powstały rezerваты przyrody *Bielna* i *Brunatna Gleba*, w białostockim — *Karczmisko* i w olsztyńskim — *Jezioro Pogubie Wielkie*.

Obszar nieczynnego kamieniołomu wa-

pienia i bazaltu na Górze Św. Anny o powierzchni ok. 2,7 ha uznany został za rezerwat przyrody pod nazwą *Góra Św. Anny* (woj. opolskie).

Na blisko 7-hektarowym obszarze nieużytków śródleśnych w leśnictwie Ispina w pow. bocheńskim powstał rezerwat o nazwie *Wiśłisko Kobyle*. Jest to fragment dawnego koryta Wisły, które jest miejscem lęgowym wielu gatunków ptaków pozostających pod ochroną.

*

W woj. łódzkim istnieje 31 rezerwatów przyrody. Ich ogólna powierzchnia wynosi ponad 1154 ha, co stanowi 0,07% obszaru województwa. Większość rezerwatów utworzono w celu ochrony typów i zespołów leśnych właściwych dla danej części kraju (np. grąd wysoki i niski oles, łąg olszowy i wiązowo-jesionowy, bór mieszany i jodłowy, drzewostan lipowy i in.), a także drzew rosnących na granicy ich występowania (jodła, buk, świerk, jawor i lipa szerokolistna). W kilku rezerwach chronione są drzewa rzadko spotykane (np. rezerwat brzozy czarnej w Bujnach k. Piotrkowa).

Na terenie woj. łódzkiego istnieją dwa rezerваты florystyczne: długosza królewskiego w Węglewicach (pow. sieradzki) i zimoziolu północnego w Górkach (pow. brzeziński). Są także dwa rezerваты ochrony przyrody nieożywionej: *Niebieskie Źródła* w Tomaszowie Maz. i rezerwat geologiczny w Walewicach (pow. łowicki). Ponadto w Żołądkowicach (pow. rawski) znajduje się rezerwat krajobrazowo-leśny,

Świerki. Fot. Wł. Rawicki

a na obszarze Góry Chełmno (pow. rawski) rezerwat archeologiczno-leśny.

Największym rezerwatem cisów w Górach Świętokrzyskich jest 23-hektarowy obszar lasu w leśnictwie Radomicę (pow. kielecki). Rośnie tam w formie krzaczastej ok. 500 cisów, z których wiele liczy po kilkaset lat. W rezerwacie rosną również inne rzadkie okazy drzew i krzewów ozdobnych.

Najmniej cisów jest we wsi Cisów, położonej w pow. kieleckim. Z bogatego ongi drzewostanu pozostało tam zaledwie kilka starych drzew, które są pod ochroną.

Jednym z największych rezerwatów drzew iglastych i liściastych w kraju jest

rezerwat *Świnia Góra*, leśnictwo Rosochy (pow. kielecki). Na obszarze 50 ha rosną jodły, modrzewie, jawory, buki, klony i wiązy. Najstarsze okazy jodeł i modrzewi liczą ponad 200 lat i mają 45 m wysokości.

Na terenie rezerwatu znajduje się jeden okaz cisa w formie drzewiastej. Wysokość tego rzadkiego drzewa przekracza 5 m.

*

Rzadki rezerwat istnieje w lasach Beskidu Śląskiego — mają tu swoje siedziby białe jelenie. Jak twierdzą leśnicy, przebywa tu stale 11 sztuk tych zwierząt. Jelenie — albinosy otaczane są przez straż leśną szczególną opieką.

*

W pow. olsztyńskim znajduje się jeden z największych rezerwatów kwiatowych w Polsce. Są tam m. in. różnego rodzaju od-

miany storczyków, krokusów, dzwonków polnych itp. Na obszarze 16 ha rosną coraz rzadziej spotykane piękne okazy kwiatów.

*

Polska jest obecnie jedynym krajem na świecie, w którym — dzięki staraniom naukowców — ocalały resztki prymitywnych, tarpanowatych koników. Największym ośrodkiem hodowlanym, a jednocześnie ośrodkiem badawczym jest Zakład Doświadczalny Instytutu Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Popielnie na Mazurach. Hodowane tam tarpany zachowały w dużej mierze typ umaszczenia i inne cechy właściwe wytopionym przez człowieka dzikim tarpanom, tarpany bowiem czystej krwi nie zachowały się do naszych czasów.

Koniki żyją na wolności — w warunkach naturalnych w ogrodzonym lesie — są jedynie podkarmiane sianem w czasie dużych śniegów i mrozów. Wśród nich są już rodziny żyjące w lesie od 4—5 pokoleń.

Prowadzone obserwacje zachowania się tarpanów na wolności dostarczyły ciekawych wiadomości dotyczących ich rozrodu, a także zachowania się ogiera-przewodnika oraz źrebiąt.

W Popielnie, oprócz stada tarpanów żyjących na wolności, prowadzi się także stażenną hodowlę polskich koników, a przychówek rozprowadza się w terenie. Koniki bowiem mają duże wzięcie u rolników, którzy używają ich do lżejszych prac polowych, a szczególnie popytem cieszą się na terenach, gdzie jest dużo gospodarstw sadowniczych (m.in. w pow. grójeckim).

Za hodowlę tarpanów Zakład Doświadczalny w Popielnie otrzymał dwa złote medale od Ministerstwa Rolnictwa.

*

W lasach świętokrzyskich pojawiły się łosie, które po swej wędrówce z Puszczy Kampinoskiej znalazły na nowym miejscu dobre warunki bytowania. Rodziny łosi zamieszkiwały w leśnych ostępach w rejo-

nie *Niebieskich Źródeł* oraz na rozlewisku rzeki Czarnej. Łosie wyginęły na Kielecczyźnie kilkadziesiąt lat temu. Matecznikami tych zwierząt były dawniej m.in. Puszcza Kozienicka i lasy lipskie.

*

Wielka inwentaryzacja wiejskich parków na terenie Dolnego Śląska ujawniła w nich unikalne, zabytkowe drzewa. Np. w parku cisów w Henrykowie znajduje się piękny okaz sześćsetletniego cisa, czarne orzechy i wiązy, japońskie miłorząby; we wsi Jakubowice rosną tulipanowce, kozackie jałowce, cyprysy i tuje. Najwięcej gatunków — aż 350 egzotycznych drzew i krzewów (głównie rododendronów) posiada park wiejski w Wojsławicach w pobliżu Niemczy.

*

Przeprowadzono remanent zwierzyny łownej i ptactwa w lasach i na polach woj. lubelskiego. Z podsumowania wynika, że żyje tam ok. 313 tys. kuropatw, 45 tys. bażantów, a także 18 tys. saren, 1400 jeleni i blisko 80 łosi. Pogłowie dzików wynosi 2500 sztuk.

*

Najstarszy w Polsce — Białowieski Park Narodowy rozpoczął drugie półwiecze. Na obecnych blisko 51 km² parku, ochronę znalazły najlepiej zachowane połacie puszczy — wspaniałego kompleksu leśnego najbardziej znanego w Europie spośród drzewostanów niżej środkowo-europejskiego. Park jest przede wszystkim naturalnym laboratorium — obiektem różnorodnych i wielokierunkowych badań. Z pracami tymi związane są nazwiska nieżyjących już dziś uczonych tej miary, co fitosocjolog prof. dr Józef Paczoski, leśnik-ekolog i entomolog — prof. dr Jerzy Karpiński, zoolog — prof. dr August Dehnel.

*

Aleja grabowa w parku podworskim

Dwunasty w Polsce park narodowy powstanie w Bieszczadach w 1973 r. Obejmie on stanowiącą dużą osobliwość przyrodniczą rozległe połoniny w masywie Halicza i przyległych szczytów — Bukowego Berda i Tarnicy, a także charakterystyczne partie lasów w górnej granicy ich występowania. Ogólna powierzchnia projektowanego parku ma wynieść ok. 4700 ha.

W Borach Tucholskich znajduje się wiele starych dębów, spośród których dwa potężne okazy liczą ok. 700 lat. Znajdują się one we Wdeckim Młynie i nad rzeką Czar-

na Woda. Te zabytkowe pomniki przyrody ujawniono niedawno podczas badań drzewostanu.

Przy okazji warto wspomnieć, że okresowymi *mieszkańcami* Borów Tucholskich są losie, które ostatnio zaobserwowano w rejonie Nadleśnictwa Osieczna.

W Hniszowie (woj. lubelskie) rośnie dąb, którego obwód wynosi 860 cm. Wiek drzewa ocenia się na 500—700 lat. Hniszewski dąb jest okazalszy od słynnego *Bartka* rosnącego pod Zagańskiem w woj. kieleckim, który w obwodzie ma 832 cm. Przy okazji warto przypomnieć, że najstarszy tysiącletni dąb znajduje się w Kadyniach k. Elbląga. Ma on w obwodzie 1026 cm.

Największy w Polsce polodowcowy głaz narzutowy znajduje się na cmentarzu w Tychowie (33 km na południe od Koszalina). Jest to tzw. *Głaz Trzygława* o obwodzie 50 m, objętości 700 m³. Trzy metry głazu wystają nad ziemią, cztery metry znajdują się pod ziemią. Z głazem łączą się liczne legendy z czasów pogańskich. Tu składano ofiary pogańskiemu bóstwu czczonemu przez Pomorzan.

Największy w Polsce meteoryt z czystego żelaza (syderyt) o wadze 78 kg znaleziono w 1956 r. we wsi Morasko (11 km od Poznania). W lesie koło leśniczówki znajdują się tam trzy kratery po meteorytach.

Bug jest jedną z nielicznych już rzek, które zachowały swój naturalny charakter. Szczególnie malowniczy jest odcinek rzeki na Podlasiu i wschodnim Mazowszu, gdzie Bug przełamuje się przez wysoczyznę i pasma morenowe. Dla ochrony tego fragmen-

tu doliny Bugu planuje się utworzenie parku krajobrazowego doliny Bugu. Projektowany park obejmowałby fragment doliny rzeki na granicy woj. białostockiego i warszawskiego tj. w pow. siemiatyckim i sokołowskim. W rozległej dolinie Bugu znajdują się liczne lasy, łąki, głązy narzutowe, rozlewiska i starorzecza.

*

Prawdziwych puszczy mamy niewiele, chociaż 24 kompleksy leśne noszą tę nazwę. Największa pod względem zajmowanego obszaru jest Puszcza Kurpiowska (1800 km²), Bory Tucholskie zajmują 1300 km². W następnej kolejności wymienić można Puszcze Augustowską, Puszcze Nadnotecką, Puszcze Piską (ponad 100 km²) oraz Puszcze Świętokrzyską. Puszcza Białowieska obejmuje obszar 1250 km², ale tylko 580 km² znajduje się na terytorium naszego kraju. Puszcza Białowieska wyróżnia się najkorzystniejszym zachowaniem szaty roślinnej i wiekiem drzewostanów, nawet do 500—600 lat, gdy w innych wiek drzew sięga 200 lat.

*

W uzdrowisku Kołobrzeg uruchomiona zostanie stacja bioklimatyczna. Będzie to placówka naukowa podległa Poznańskiemu Instytutowi Balneologicznemu. Zajmie się prowadzeniem badań nad oddziaływaniem miejscowych warunków klimatycznych na organizm człowieka. Będą tam także opracowywane stałe komunikaty bioklimatyczne dla potrzeb lekarzy opiekujących się kuracjuszami.

*

Na terenie pow. kołobrzegskiego znajduje się kilka cennych pomników przyrody. Do unikatów należy dorodny cyprys, któ-

Bagna w Puszczy Kampinoskiej. Fot. J. Szulc

rego rozwojowi sprzyja mikroklimat morski. Są także stare dęby. Ponadto — siedem głązów narzutowych, spośród których największy ma 12 m obwodu.

Opracował: *Bogdan Major*